

Şeybânîler'den Yâdigâr Han'ın torunu ve Berke Sultan'ın oğlu İlbars'ı tavsiye etti. Kendisine getirilen teklifi kardeşi Balbars ile (Bilgiç Sultan) görüştüktan sonra kabul eden İlbars bir süre sonra Vezir şehrinde han ilân edildi (1512). İlbars Vezir'de oturup kardeşi Balbars'ı Yenişehir'e vali olarak gönderdi.

İlbars Han üç ay sonra Gürgeç üzerine yürüdü ve Vali Arab Sübhân (Sultan) Kulu ile yaptığı savaşı kazanarak şehri zaptetti. Ardından Yâdigâr Han ülkesine haber göndererek halkı Gürgeç'e davet etti. Ancak halkın büyük bir kısmı Ebûlek Han ve Emînek Han oğulları yanında kalmayı tercih etti. İlbars Han onlara yeniden haber yollayıp Vezir ile Gürgeç'i aldığını, Hîve ve Hezâresp'in Safevîler'in elinde bulunduğunu, Horasan ovalarında birçok vilâyetin olduğunu, gelmeleri halinde buradan nereyi isterlerse verileceğini bildirdi. Bunun üzerine Ebûlek'in bir oğlu ile Emînek'in altı oğlu Gürgeç'e göç etti. İlbars Han Vezir'i merkez yaparak Gürgeç'i bunlara verdi. Emînek'in oğulları, Safevîler'in elindeki Hîve ve Hezâresp civarını yağma ve tahribe başlayınca kızılbaşlar bölgeyi terk ettiler. Hîve, Hezâresp, Kâs gibi şehir ve kasabalar ele geçirildi. Emînek'in oğulları Horasan'a da akınlarda bulundular. Şah İsmâil'in ölümünden (1524) sonra Özbekler'in ele geçirdiği topraklar daha da genişledi. Horasan dağlarının kuzey sınır bölgeleri zapt edildi. Horasan'ın güneydoğusuna ve batıda Balhan ve Mangışlak Türkmenleri üzerine akınlı yapıldı. Türkmenler'in çoğu itaat altına alınıp vergiye bağlandı.

İlbars Han'ın sekiz oğlu vardı. Onun oğullarına "gazi", kardeşi Balbars'ın oğullarına da "hacı" unvanını veren İlbars Han'ın ölümünden sonra yerine Balbars'ın oğlu Sultan Hacı Vezir şehrinde han ilân edildi. İlbars Han'ın Hîve'de bağımsız bir

hanlık kurması, hem Özbekler'in hem de Türkistan'ın tarihi bakımından önemli sonuçlar doğurmuştur. XVI. yüzyılın başlarında Hârizm ve Mâverâünnehir bölgelerine yerleşen Özbekler, 1510'da Şah İsmâil'e yenilmelerine ve ardından Türkistan'ın Bâbü'r'ün istilâsına uğramasına rağmen varlıklarını sürdürmüşlerdir. İlbars Han'ın bağımsızlığını ilân etmesi ve Hîve Hanlığı'nın kurulması bölünme sürecini başlatmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

H. H. Howorth, *History of the Mongols*, London 1880, II/2, s. 876-880; Ebû'l-Gazi Bahadır Han, *Türk Şeceresi* (s. nşr. Rıza Nur), İstanbul 1343/1925, s. 205-213; S. L. Pool, *Düvel-i İslâmiyye* (trc. Halil Edhem [Eldem]), İstanbul 1345/1927, s. 440-441; Ghulam Sarwar, *History of Shah Ismail Safawi*, New York 1975, s. 60-61, 94; Mustafa Budak, *Osmanlı-Özbek Siyasi Münasebetleri (1510-1740)* (yüksek lisans tezi, 1987), İÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 7-12; "İlbars Han", *Türkmen Sovet Ensiklopediyası*, Aşkabat 1981, III, 499.

MUSTAFA BUDAK

İLBÂS-ı HIRKA

(bk. HIRKA).

İLBASAN

Arnavutluk'ta tarihî bir şehir.

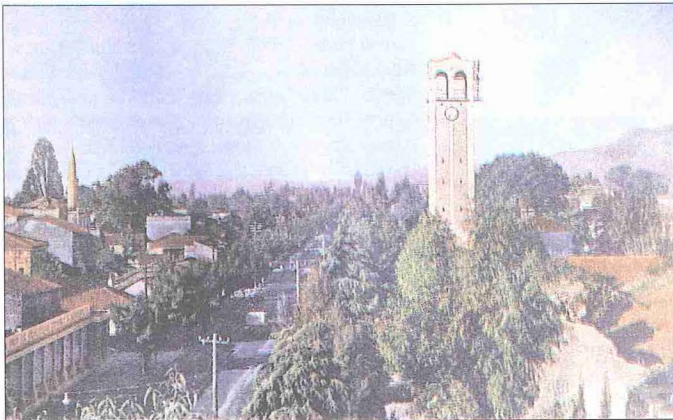
Bugün Arnavutluk'un orta kesiminde yaklaşık 80.000 nüfuslu bir endüstri şehri olup Antikçağ'dan beri faal durumda bulunan ve Roma'yı Draç üzerinden Balkanlar'ın içine ve İstanbul'a bağlayan tarihî yolun (Via Egnatia) geçtiği Shkumbin nehri vadisinde kurulmuştur. Şehir, Shkumbin ırmağının sağ kıyısında verimli bir ovanın doğu tarafındaki yükseklikte yer almaktadır. Osmanlı hâkimiyeti altında (1466-1912) bir sancak merkezi oluşunun

yanı sıra Osmanlılar tarafından Arnavutluk'ta kurulan şehir ve kasabaların en önemlilerinden biri olmuştur.

İlbasan, 1466'da Fâtih Sultan Mehmed tarafından Osmanlılar'a karşı isyan eden İskender Bey'in faaliyetlerini kontrol etmek ve ülkenin kuzeyine giden yolların emniyetini sağlamak amacıyla bir kale olarak kurulmuştur. Burası Arnavutlar'ca İlbasan, Avrupalılar'ca Elbasan şeklinde anılmakta olup bu adın "Arvanid ilini basan (gözetleyen) kale" anlamına geldiği ileri sürülür. Fâtih Sultan Mehmed'in yaptırdığı bu kale, milâdî VI. yüzyıldan beri boş ve harap durumda bulunan antik Scamba şehrinin kalıntıları üzerinde yükselmiştir. Sadece yeni yaptırılan kale değil aynı zamanda bu antik sur kalıntılarının büyük kısmı da bugün ayaktaadır.

Kalenin ve etrafında oluşan şehrin kuruluşuyla ilgili bilgiler ilk Osmanlı kroniklerinde, Kritovoulos'un eserinde ve kısa Sırp yıllıklarında yer almaktadır. En geniş bilgi Kritovoulos'un tarihinde bulunur. Ona göre Fâtih Sultan Mehmed, burayı eski şehrin yerinde kurduktan sonra kır kesiminden ve civardaki kasabalarla şehirlerden birçok göçmen getirtip yerleştirmiş, ayrıca güçlü kuvvetli muhafızlarından 400 kadarını kalede bırakmıştır. Turun Bey de Arnavutluk'un merkezinde ovada bir kale yapıldığını, sarp dağlarda yaşayan halkın böyle bir ovaya ve iskân yerlerine şiddetle ihtiyacı bulunduğunu, ovanın iskânı ve mâmur olması için her yerden "ehl-i İslâm"ın gelip yurt tuttuğunu ve buraya "haline münasip" İlbasan adını verdiklerini, dizdar ve muhafız görevlendirilip Ohri sancağına bağlandığını, daha sonra İlbasan Kalesi etrafındaki sarp dağlarda yaşayan Hristiyan grupların ovaya indiklerini, kalenin civarında mezraalar ve köyler kurduklarını yazar (*Târîh-i Ebû'l-Feth*, s. 141-145). Sırp kaynaklarında ise 1466 yılı geldiğinde, II. Mehmed'in Ekim ayında, St. Cyprianus ve Justina günü (26 Eylül) Ohri halkının sürgün edilmesi emrini verdiği, aynı yıl Üsküp'ün Ortodoks Hristiyan halkının da sürüldüğü ve Arnavutluk topraklarında yeni inşa edilen Konjuch kasabasına yerleştirildiği belirtilmektedir. Buradaki Konjuch İlbasan'ın Slavca adıdır.

Kuruluştan altmış yıl sonrasına ait bir Osmanlı tahrir kaydından İlbasan'ın durumu hakkında esaslı bilgi edinmek mümkün olmaktadır. 1528 tarihli bu kayıttan şehrin kale surları dışına doğru gelişmeye başladığı anlaşılmaktadır. Bu yıllarda

İlbasan'dan
bir görünüş -
Arnavutluk

şehirde iki müslüman mahallesinden biri kale içinde, diğeri ise dışında bulunuyordu. Toplam hâne sayısı 108 kadardı. 174 hâne olan hristiyanlar iki grup halinde kaydedilmişti. Bunlardan "cemâat-i geb-rân-ı sürgünân der nefs-i İlbasan" tabiriyle belirtilen yetmiş üç hânelik grup kalenin inşasından sonra buraya sürgün edilenlerin torunlarıydı. Sürgün statüsünde iskân edildikleri için de başlangıçta ispençe ve avâz gibi vergilerden muaf tutulmuşlardı, fakat sonradan gelen bir emirle ispençe vergisini vermeleri kararlaştırılmıştı. Doksan yedi hânelik diğerk grup ise kendi istekleriyle şehre yerleşenlerden oluşmaktaydı. Böylece şehrin bu tarihlerde askerî garnizon da dahil toplam 1400-1600 dolayında nüfusu bulunuyordu.

İlbasan XVI. yüzyıl boyunca hızla büyümesini sürdürdü. İtalyan seyyahlar 1570'te burayı, ovada büyük bir varoşu ve güçlü surları bulunan bir şehir olarak tanımlarlar. Bu ifadeleri 1569-1570 tarihli *Tahrir Defteri* kayıtlarıyla daha da detaylandırmak mümkündür. Buradaki bilgilerden anlaşıldığına göre 230 hâne nüfusu bulunan müslüman kesim yedi mahalleye dağılmış bir şekilde yaşıyordu. Hristiyan nüfusu ise hemen hemen bir önceki tahrirde görülen sayıda olup 177 hânedan ibaretti. Müslüman nüfusta görülen hızlı artışın bir sebebi de hristiyanların bir bölümünün din değiştirmesidir. Müslüman gruplar, civarındaki Draç ve Baştova kalelerine yönelik tehditler dolayısıyla buradaki garnizona yardım etmekle görevli olduklarından avâzırdan muaf idiler. Onlardan ayrıca civardaki âsi Arnavut gruplarını ıslah etmede de yararlanılmaktaydı. İlbasan hristiyanlarından bir bölümü ise avâzır muafiyeti karşılığı Shkumbin Irmağı köprüsünün bakımıyla görevlendirilmişti. Bu dönemde toplam nüfus tahminen 4500-5000 civarına ulaşmış bulunuyordu.

XVII. yüzyılda şehir ve kale hakkında en etraflı bilgiye Evliya Çelebi'nin eserinde rastlanmaktadır. Burayı büyük ve mâmur bir şehir olarak tavsif eden Evliya Çelebi kalenin düz zeminde kare şeklinde bir bina olduğunu, içinde 460 kadar evin bulunduğunu, fakat burası "iç il" kabul edildiğinden kalede muhafızların mevcut olmadığını, taşra varoş kesiminin çok büyük bir alanı kapladığını yazar. Ona göre bu kesimde bağlık ve bahçelik 1150 kadar ev, on sekizi müslümanlara, onu hristiyanlara ait yirmi sekiz mahalle, kırk altı cami, 900 dükkân, üç imaret ve üç hamam vardı.

İlbasan'da İslâmî hayatın gelişmesinde Fâtih Sultan Mehmed tarafından yaptırılan cami bir merkez oldu. Ayrıca II. Bayezid burada bir imaret kurulmasını teşvik etti. Özellikle eski bir Bosnalı aileye (Borovinić) mensup olup kaptanıderyâlık ve Rumeli beylerbeyiliğinde bulunan Sinâneddin Yûsuf Paşa, en büyük hayrat sahibi olarak Rumeli beylerbeyliği sırasında 1502'de şehirde bir zâviye ve muallimhâne inşa ettirmiş, bir de vakfiye düzenlemişti. Evliya Çelebi, Gazi Sinan Paşa'nın eski kalenin orta kesiminde büyük bir cami yaptırdığını yazar. Yine ona atfedilen bir imarettten ve Halvetî tekkesinden söz eder. Bu tekke şehirde mevcut on bir tekkenin en büyüğüydü; zengin vakıfları ve kalabalık dervişleri vardı. Öte yandan şehrin sur dışına doğru büyümesinin mahiyetine işaret eden birçok eser de mevcuttu. Bunların içinde 1607-1608 tarihli, surların güneyinde yer alan Hasan Bâlfîzâde Camii (1978'de yıktırıldı), 1670 tarihli Bıçakçîzâde Camii ve bir büyük hamam sayılabilir. Her üçü de 1970'li yılların başında bir park haline getirilen Uzunçarşı üzerinde yer alıyordu. 1599 tarihli Nâzır Camii ise daha güneyde yer almakta olup bugün hâlâ ayakta ve şehrin o dönemdeki yapılaşma mesafesi hakkında fikir verir.

XVIII. yüzyılda İlbasan, 30.000'e ulaşan nüfusuyla Arnavutluk'un büyük sanayi ve ticaret merkezlerinden biri oldu. Kültür hayatı da gelişme gösterdi, burada birçok şair ve yazar yetişti. Arnavutluk kesiminde mevcut tek mevlevîhânenin İlbasan'da bulunması da durumun açık bir göstergesidir. Burada yetişenler arasında Mevlevî derviş ve şairi Sümman (ö. 1055/1645) sayılabilir.

Diğerk Arnavut şehirleri gibi İlbasan da XIX. yüzyılda Osmanlı hâkimiyetine karşı meydana gelen ayaklanmalardan olum-

suz yönde etkilendi. 1832'deki olaylar sırasında kalesi tahrip edildi. Şehir uzun süre sakin ve hareketsiz kaldı. *Prizren Vilâyeti Salnâmesi*'ne göre (1291/1874) burada otuz iki mahalle, yirmi beş cami, iki kilise, altı tekke, 480 dükkân ve iki hamam vardı. *Kâmûsü'l-â'lâm*'da ise XIX. yüzyılın sonlarına doğru şehirde 20.000 nüfus (3500'ü hristiyan, 16.500'ü müslüman) bulunduğu kaydedilir.

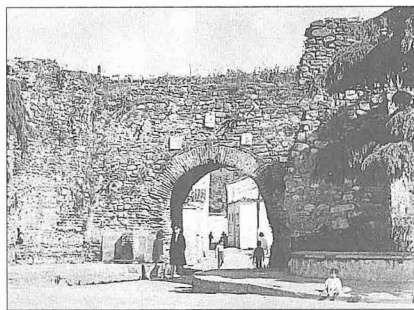
1912'de Osmanlı idaresinden çıkan İlbasan II. Dünya Savaşı'nın ardından yeniden gelişmeye başladı ve önemli bir endüstri merkezi oldu. 1967'den sonra Sinan Paşa ve Nâzır camileri hariç diğerk bütün camiler yıktırıldı. Eski kale duvarları, içindeki evler ve XVII. yüzyıldan kalma olup 1315'te (1897-98) yenilenen saat kulesi korunması gereken tarihî eserler olarak restore edildi. Komünist idarenin sona ermesiyle birlikte şehirdeki İslâmî hayat yavaş yavaş oluşmaya başlamıştır.

Osmanlı hâkimiyeti altına girdikten sonra Ohri sancağına bağlanan İlbasan kısa süre içinde müstakil bir sancak ve sancak merkezi haline geldi. Önceleri sancak İlbasan, İşbat (Shpat) ve Çermenika kazalarından oluşuyordu. 1501'den sonra buraya önemli liman şehri olan Draç da bağlandı. Kâtib Çelebi XVII. yüzyılda buranın kazalarını Ustruga (Struga), İstarrova (Starovo / Pogradec), Segin, İşbat, Peklin (Peqin) ve Draç olarak sayar. Tanzimat döneminde önce Prizren vilâyetine, ardından İşkodra'ya ve nihayet Manastır'a bağlandı. Şehrin ve bölgenin ekonomik ve sosyal tarihiyle ilgili birçok kadı sicili ve esnaf defteri bugün Tiran Millî Arşivi'nde bulunmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

BA, TD, nr. 367, s. 432; nr. 477, s. 400; Tursun Bey, *Tarih-i Ebû'l-Feth* (nşr. Mertol Tulum), İstanbul 1971, s. 141-145; Evliya Çelebi, *Seyahat-nâme*, VIII, 716-730; M. von Şufflay, *Städte und Burgen Albaniens, hauptsächlich während des Mittelalters*, Wien-Leipzig 1924, tür.yer.; Gökbilgin, *Edirne ve Paşa Livâsı*, II, 207-211; F. Babinger, *Aufsätze und Abhandlungen zur Geschichte Südosteuropas und der Levante*, München 1962-66, I, 201-210; II, 51-89; V. Buharaja, "Mbiskrimet Turko-Arabë te vendim tone si deshmi historike", *Konferenca e dyte e Albanologjike*, Tirana 1969, II, 81-85; Ayverdi, *Osmanlı Mi'mârîsi III*, s. 288-289; Zija Shkodra, *Esnafet Shqiptare (Shek, XV-XX)*, Tirana 1973, s. 69, 89-219; a.mlf., *La ville albanaise au cours de la renaissance nationale*, Tirana 1988, tür.yer.; a.mlf., "Le marché albanaise au XVIIIe siècle", *Studia Albanica*, III/1, Tirana 1966, s. 159-172; Machiel Kiel, *Ottoman Architecture in Albania, 1385-1912*, İstanbul 1990, s. 108-137; Ilarion Ruvarac, "Der Stadt Konjuch in den Serbischen Annalen", *Archiv für slavische Philologie*, sy. 17 (1895), s. 568 vd.; Ivan Dujcev,

İlbasan Kalesi'nin güney kapısı

"La conquête turc et la prise de Constantinople dans la littérature slave contemporaine", *Byzantinoslavica*, XIV, Prague 1953, s. 52-53; Selami Pulaha, "Matériaux en langue osmanoturque des archives albanaises concernant l'Albanie du XIe au XIXe siècle", *Studia Albanica*, III/1, Tirana 1966, s. 187-198; Hasan Kaleshi – Hans-Jürgen Kornumpf, "Das Vilajet Prizren im 19. Jahrhundert", *Südost-Forschungen*, XXVI, München 1967, s. 220 vd.; Gjerak Karaiskaj, "Kalaja e Elbasanit", *Monumentet*, sy. 1, Tirana 1971, s. 61-77; a.m.f., "Të dhëna të reja për datimin e kalasë së Elbasanit", a.e., sy. 3 (1972), s. 147-157; Valter Shtylla, "Banjat e mesjetës së vonë në Shqipëri", a.e., sy. 7-8 (1974), s. 119-137.

MACHIEL KIEL

İLBÎRE

(bk. GİRNATA).

İLBÎRÎ, Ebû İshak

(bk. EBÛ İSHAK el-İLBÎRÎ).

İLCÂ

(bk. TELCİE).

İLDENİZ, Şemseddin

(ö. 571/1175)

İldenizliler hânedanının kurucusu
ve ilk hükümdarı
(1148-1175).

Eldekez, Eldigüz gibi değişik telaffuzlarla da kullanılmakla birlikte isim Türkçe "il" ve "deniz" kelimelerinden oluştuğu kanaatiyle daha çok İldeniz şeklinde kabul görmektedir. İldeniz'in hayatının ilk yıllarına ait bilgiler, Derbend'de köle pazarından satın alınmış Kıpçak asıllı bir gulâm olduğundan ileriye gitmez. Mîrhând'ın yazdığına göre satıldığı tarihte (tahminen 515/1121) "henüz çelimsiz bir çocuktu" (*Ravzatü's-şafâ*, IV, 599); bu durumda 1110 yılı civarında doğduğu söylenebilir. Irak Selçuklu Veziri Kemâleddin es-Sümeiremi'ye satılan İldeniz, vezirin 516'da (1122) Bâtınîler tarafından öldürülmesi üzerine Sultan Mahmûd b. Muhammed Tapar'ın (1119-1131), onun ölümünün ardından da daha sonra tahtı ele geçirecek olan Mesud Muhammed Tapar'ın hizmetine girdi. Kısa zamanda temayüz ederek ümerâ arasına katıldı ve Sultan Mesud tarafından kardeşi I. Tuğrul'un dul eşi Mümine Hatun ile evlendi-

rildi. Bu evlilikten Nusretüddin Cihan Pehlivan Muhammed ve Muzafferüddin Kızılarşan Osman adlı oğullarıyla bir kızı doğdu. Sultan sülâlesiyle kurulan bu akıbalığın sağladığı imkânlar, İldeniz ve oğullarını Irak Selçuklu Devleti üzerinde etkili bir güç haline getiren İldenizliler hânedanının (Azerbaycan Atabegleri) zeminini hazırlamıştır.

İldeniz'in Azerbaycan valiliğine tayinini ve eşi Mümine Hatun'un I. Tuğrul ile evliliğinden doğan Şehzade Arslanşah'ın atabegliğine getirilmesinin tarihleri kesin biçimde tesbit edilememektedir. Ancak Arrân Valisi Abdurrahman Togayürek ile birlikte Azerbaycan'a giden İldeniz (542/1147) Sultan Mesud'un aynı yıl Hermedan civarında âsi emîr Bozaba ile yaptığı savaşta vali olarak değil Azerbaycan ümerâsının büyüklerinden biri olarak yer almıştı (Râvendî, I, 228-232). Bu duruma ve İbnü'l-Esîr'in (*el-Kâmil*, XI, 132) İldeniz için 543 (1148) yılında "Gence ve Arrân sahibi" demesine bakarak Azerbaycan valiliğine tayini 1148 olarak kabul edilebilir. Öte yandan Sultan Mesud tarafından 540'ta (1145-46) Tıkrît Kalesi'ne gönderilen Arslanşah'ın 549 (1154) yılında İldeniz'in yanına gitmesine rağmen (a.g.e., I, 270-272; İbnü'l-Esîr, XI, 196) onun bu tarihten sonra dahi Sultan Muhammed'e karşı Mesud'un oğlu Melikşah ve Muhammed Tapar'ın oğlu Süleyman Şah adına saltanat mücadelesine girmesi (Bündârî, s. 214, 222-223, 233, 260; *Ahbârü'd-devleti's-Selcûkiyye*, s. 98) o günlerde Arslanşah'ın atabegi olmadığı kanaatini uyandırmaktadır. Kesin olan, Sultan Muhammed'in ölümünden sonra Selçuklu ümerâsının Muhammed Tapar'ın hayatta kalan son oğlu Süleyman Şah'ın 556'da (1161) tahta çıkarırken Arslanşah'ı veliaht ilân etmesi, çok geçmeden Süleyman Şah'ı indirip yerine Arslanşah'ı çıkarması sırasında İldeniz'in rol oynaması ve bu tarihten itibaren "atabeg-i a'zam" unvanıyla anılmasıdır. İldeniz böylece, üvey oğlu adına Irak Selçuklu Devleti'nin tek ve gerçek hâkimi durumuna gelirken öz oğulları Cihan Pehlivan'ı emîr-i hâcib, Kızılarşan'ı da emîr-i silâh tayin etmiştir (*Ahbârü'd-devleti's-Selcûkiyye*, s. 101).

İldeniz ilk iş olarak Arslanşah'ın saltanatını onaylamayan halifenin de etkisiyle (İbnü'l-Esîr, XI, 268-269), Arslanşah'ın kardeşi Şehzade Muhammed'i tahta geçirmek isteyen Rey hâkimi Hüsâmeddin İnanç Sungur'un başını çektiği Irak üme-

râsının isyanını bastırdı. Bu sırada Arslanşah'ın sultanlığını kabul etmeyen Merâğa hâkimi Ahmedîlî Arslanapa da (II. Aksungur) isyan etti ve üzerine gönderilen Cihan Pehlivan'ı bozguna uğrattı (556/1161). Birkaç ay sonra İldeniz'in muhalifi emîrler, yine halifenin teşvikiyle bu defa Mahmûd b. Melikşah adına hutbe okutarak ayaklandılar. Fars Atabegi Zengî'nin de çok sayıda askerle desteklediği İnanç'ın kumandasındaki muhalifler, İldeniz ve Azerbaycan askerlerini yöneten küçük oğlu Kızılarşan tarafından Sâve Savaşı'nda yenilgiye uğratıldı (9 Şâban 556 / 3 Ağustos 1161). Bu olaylar sürerken Selçuklular'ın saltanat kavgaları dolayısıyla uğradıkları sarsıntıyı fırsat bilen Gürcü Kralı III. Giorgi, Ani'yi işgal, Gence ve Duvîn'i de (Dvin) tahrip etti. Ancak Azerbaycan'a dönen İldeniz, kumandasına verilen Sultan Arslanşah, Ahlatşah II. Sökmen ve çevredeki emîrlerin de katıldığı büyük bir ordu ile Gürcüler'i Lukri Savaşı'nda (Şâban 558 / Temmuz 1163) mağlûp etti (*Ahbârü'd-devleti's-Selcûkiyye*, s. 111-114).

Bir süre sonra Hârizmşah İlarşan'ın desteğini alarak yeniden baş kaldıran İnanç, karşısına çıkan Arslanşah ve Pehlivan'ı geri çekilmek zorunda bırakınca Azerbaycan'da bulunan İldeniz harekete geçti; neticede İnanç öldürüldü ve Rey toprakları sultan tarafından Pehlivan'a iktâ edildi (562/1167). Ertesi yıl da yanında bulunan Muhammed b. Mahmûd'un oğlu Şehzade Dâvud adına bir defa daha isyan eden Merâğa hâkimi Arslanapa, İldeniz'in üzerine gönderdiği Pehlivan tarafından yeniden itaat altına alındı (İbnü'l-Esîr, XI, 332).

İldeniz, Musul Atabegi Mevdûd b. İmâdüddin Zengî'den Sultan Arslanşah adına hutbe okutmasını istemiş ve bu husus gerçekleşmişti. Nitekim Mevdûd'un oğlu II. Seyfeddin Gazi, Nûreddin Mahmud'un tehditleri karşısında metbûu sıfatıyla İldeniz'e başvurup yardımını talep etmiş (566/1171), İldeniz de Nûreddin Mahmud'u Selçuklu toprağı olan Musul'a müdahale etmemesi için uyarıyordu (a.g.e., XI, 362). İldeniz ayrıca Kırman Selçukluları arasındaki saltanat kavgalarına da karışmış, Arslanşah adlı şehzadenin tahtı ele geçirmesini ve Irak Selçukluları adına hutbe okutmasını (567/1172) sağlamıştır (*Ahbârü'd-devleti's-Selcûkiyye*, s. 115).

Hayatının sonlarında İldeniz, Ani'yi yeniden zapteden Gürcüler'e karşı bir sefer